

Карпенко Є.А. Еволюція підходів до порядку проведення аудиту касових операцій / Є.А. Карпенко., Філатов О.В. // Регіональна економіка та управління» – Запоріжжя: ГО «Східноукраїнський інститут економіки та управління», 2016. – № 2. – С. 71-75.

Карпенко Євгенія Анатоліївна

кандидат економічних наук, доцент,
доцент кафедри бухгалтерського обліку і аудиту
Вищого навчального закладу Укоопспілки «Полтавський університет економіки
і торгівлі»

Філатов Олександр Віталійович

магістр кафедри бухгалтерського обліку і аудиту
Вищого навчального закладу Укоопспілки «Полтавський університет економіки
і торгівлі»

Карпенко Євгенія Анатольевна

кандидат економічних наук, доцент,
доцент кафедри бухгалтерського учета и аудита
Высшего учебного заведения Укоопсоюза «Полтавский университет экономики
и торговли»

Филатов Александр Витальевич

магистр кафедры бухгалтерского учета и аудита
Высшего учебного заведения Укоопсоюза «Полтавский университет экономики
и торговли»

Karpenko Yevgeniia Anatoliivna

PhD, Associate Professor,
Associate Professor of accounting and audit
Higher educational institution of Ukoopspilka «Poltava University of Economics and
Trade»

Filatov Oleksandr Vitaliiovych

Master of accounting and audit
Higher educational institution of Ukoopspilka «Poltava University of Economics and

**ЕВОЛЮЦІЯ ПІДХОДІВ ДО ПОРЯДКУ ПРОВЕДЕННЯ АУДИТУ
КАСОВИХ ОПЕРАЦІЙ
ЭВОЛЮЦИЯ ПОДХОДОВ К ПОРЯДКУ ПРОВЕДЕНИЯ АУДИТА
КАССОВЫХ ОПЕРАЦИЙ
THE EVOLUTION OF APPROACHES TO CONDUCTING AUDIT OF
CASH OPERATIONS**

Анотація. В статті розглянуто зміну підходів до аудиту в історичному аспекті, від підтверджуючого до ризико-орієнтованого. Визначено мету аудиту касових операцій в залежності від підходу до аудиту. Удосконалено методіку проведення аудиту касових операцій за рахунок розроблення рекомендацій для складання тестів оцінки системи внутрішнього контролю касових операцій та програми аудиту.

Ключові слова: аудит, підтверджуючий аудит, системно-орієнтований аудит, ризико-орієнтований аудит, касові операції, каса, готівка.

Аннотация. В статье рассмотрены вопросы изменение подходов к аудиту в историческом аспекте, от подтверждающего к аудиту, ориентированном на риски. Определена цель аудита кассовых операций в зависимости от подхода к аудиту. Усовершенствована методика проведения аудита кассовых операций за счет разработки рекомендаций для составления тестов оценки системы внутреннего контроля кассовых операций и программы аудита.

Ключевые слова: аудит; подтверждающий аудит; системно-ориентированный аудит; аудит, ориентированный на риски; кассовые операции; каса; наличные.

Summary. In the article the questions, changing approaches to the audit of the historical aspect, from the confirming to the audit based on risks. Defines the purpose of audit of cash operations depending on the audit approach. Improved methodology of audit of cash operations through the development of recommendations for test evaluation of the internal control system of cash transactions and audit program.

Key words: audit; the audit confirmation; the system-oriented audit; audit, fo-

cused on risks; cash transactions; cash.

Постановка проблеми. В ринкових умовах господарювання ліквідність, конкуренто- та платоспроможність виступає головною передумовою успішного розвитку будь-якого суб'єкта господарювання. Так як грошові кошти є найважливішою ланкою системи кругообігу ресурсів, то основні зусилля менеджменту підприємств повинні буди спрямовані на вирішення питань ефективного управління грошовими коштами, яке ґрунтується на оперативній та достовірній інформації. За таких умов зростає роль аудиту грошових коштів в касі, який дозволяє проаналізувати поточну та історичну інформацію, отриману із системи обліку, виявити та оцінити ризики різної етимології та запропонувати напрями підвищення ефективності управління грошовими коштами.

З економічної точки зору витрати часу і коштів на будь-яку діяльність будуть виправданими лише за умови того, що доходи від неї будуть перевищувати витрати, або буде отримано соціальний ефект. Проте на сьогодні є відсутня чітко сформульована концепція розвитку аудиту, яка б системно враховувала параметри, що дозволяють розкрити зміст аудиту як незалежного інструменту контролю, його функції та завдання, а методика проведення аудиту не завжди відповідає вимогам Європейських ринків [1]. Тому дослідження методики проведення аудиту касових операцій в контексті еволюції підходів до проведення аудиту та визначення напрямів удосконалення аудиту грошових коштів в касі є актуальним.

Значний внесок у розвиток теоретичних, методичних та прикладних питань еволюції підходів до аудиту зробили такі науковці як: М.О. Виноградова, І.К. Дрозд, К.О.Назарова, О.А. Петрик, О.Ю. Редько, В.С. Рудницький, В. В. Рядська.

Постановка завдання. На основі викладеного можна сформулювати завдання дослідження, яке полягає у вивченні зміни мети та завдань аудиту касових операцій при еволюції підходів до порядку проведення аудиту та удосконаленні методики проведення аудиту грошових коштів в касі.

Виклад основного матеріалу дослідження. На основі вивчення наукової літератури з проблем розвитку аудиту [1 – 4] було встановлено, що сьогодні більшість авторів виділяє три етапи (стадії) розвитку сучасного аудиту: підтверджуючий, системно-орієнтований та ризико-орієнтований аудит.

При підтверджуючому аудиті грошових коштів в касі увага аудитора спрямовується лише на детальну перевірку первинних документів (касових ордерів, чеків, супровідних відомостей, об'яв на внесення готівки та ін), облікових реєстрів і фінансової звітності, зокрема Балансу (Звіту про фінансовий стан) та Звіту про рух грошових коштів з метою підтвердження достовірності даних обліку і звітності про касові операції.

При системно-орієнтованому аудиті касових операцій акцент переноситься на дослідження ефективності системи управління та внутрішнього контролю. Перевірка правильності обліку та відображення у звітності даних про грошові кошти в касі передбачає необхідність вивчення системи внутрішнього контролю (далі СВК) підприємства і прийняття рішення про її ефективність або неефективність. Це є підставою для прийняття рішення про необхідність та обсяг подальшої детальної перевірки і проведення тестів на суттєвість. В межах підходу доведено, що якщо СВК працює ефективно, то ретельна перевірка непотрібна, оскільки можна довіряти СВК в розкритті помилок та припущень. Досліджуються взаємини між управлінським персоналом та особами, що залучені до виконання касових операцій.

При ризико-орієнтованому аудиті касових операцій використовуються статистичні та нестатичні методи отримання аудиторських доказів, а аудитор приділяє увагу не лише оцінці ефективності СВК грошових коштів в касі, а й визначенню факторів внутрішнього ризику (контрольне середовище, наявність впливу на управлінський персонал, сторони, які залучень до операцій з грошовими коштами, фінансовий стан підприємства).

Узагальнення даних про еволюцію підходів до порядку проведення аудиту касових операцій здійснено у табл. 1. Ми погоджуємося із думкою Назарової К.С. [4, с. 45-46] про формування нової, четвертої стадії аудиту —

«стадії соціальної відповідальності», що принципово відрізняється від трьох попередніх рівнів відповідальності суб'єкта аудиту за результати своєї діяльності перед суспільством та державою. Так, сьогодні аудитор несе морально-етичну, цивільно-правову, адміністративну та кримінальну відповідальність за висловлену позитивну чи негативну думку, якщо вона не відповідає дійсному стану речей.

Еволюція підходів до порядку проведення аудиту касових операцій

Етапи розвитку аудита	Мета аудита грошових коштів в касі	Особливості методики аудиту касових операцій		Етапи аудиту касових операцій	Переваги	Недоліки
		Призначення процедур	Обсяг аудита			
Підтверджуючий аудит (1850 р. – кінець 1940-х рр. XX ст.)	Попередження і виявлення помилок, зловживань і шахрайства щодо грошових коштів в касі шляхом детального аналізу кожної господарської операції, інформація про яку наведена в обліку	Підтвердження записів у обліку	Суцільна перевірка	<p>1. Початкова стадія (або планування)</p> <p>1.1. Вибір суб'єкта аудиту, ознайомлення з його бізнесом та станом обліку. 1.2. Ознайомлення із статутом, установчими документами, наказом про облікову політику та правовими зобов'язаннями клієнта. 1.3. Визначення обсягу робіт, узгодження суми оплати та складання угод.</p> <p>2. Дослідна стадія (або основна)</p> <p>2.1. Перевірка господарських операцій і облікових записів щодо руху готівки та грошових документів. 2.2. Коригування плану і робочої програми. 2.3. Перевірка достовірності відображення у звітності даних щодо грошових коштів в касі</p> <p>3. Завершальна стадія</p> <p>3.1. Аналіз та узагальнення результатів перевірки. 3.2. Підготовка звіту аудитора та пропозицій щодо удосконалення обліку касових операцій, ознайомлення з ними клієнта. 3.3. Складання акту виконаних робіт</p>	Найбільш об'єктивний, достовірний та зрозумілий з точки зору його замовників та користувачів в результаті аудиту	Найбільш трудомісткий, вимагає багато витрат часу та людських ресурсів. Висока вартість послуг. Може не виявити пропущення фактів, які відбулися, але не відображені в обліку
Системний підхід (1949 р. – 1970 р.)	Підтвердження достовірності даних обліку та фінансової звітності про грошові кошти в касі шляхом	Тести СВК, залишків на рахунках бухгалтерського	Вибіркова перевірка на підставі результатів	<p>1. Початкова стадія (або планування)</p> <p>1.1. Вибір суб'єкта аудиту, ознайомлення з його бізнесом та станом обліку. 1.2. Ознайомлення із статутом, установчими документами, наказом про облікову політику та правовими зобов'язаннями клієнта. 1.3. Оцінка СВК касових операцій. 1.4. Визначення обсягу робіт, узгодження суми оплати та складання угод.</p>	Узгоджує критерії «ефективність перевірки» та «тривалість	Складний, так як провести об'єктивну оцінку СВК важче, ніж

	контролю та аналізу систем, що перевіряють рух грошових коштів в касі, СВК	обліку	оцінки СВК	<p>2. Дослідна стадія (або основна)</p> <p>2.1. Вивчення господарських операцій і облікових записів щодо руху готівки та грошових документів, проведення тестів на відповідність та тестів по суті. 2.2. Коригування плану і робочої програми. 2.3. Перевірка достовірності відображення у звітності даних щодо грошових коштів в касі.</p> <p>3. Завершальна стадія</p> <p>3.1. Аналіз та узагальнення результатів перевірки. 3.2. Підготовка звіту аудитора та пропозицій щодо удосконалення обліку та покращення СВК касових операцій, ознайомлення з ними клієнта. 3.3. Складання акту виконаних робіт</p>	перевірки». Покладений в основу МСА. Надає клієнту інформацію про стан СВК	перевірити облікові документи. Підвищується рівень суб'єктивізму
Ризико-орієнтований (з 1970 р.)	<p>Підтвердження достовірності даних обліку та фінансової звітності про грошові кошти в касі шляхом контролю та аналізу систем, що перевіряють рух грошових коштів в касі, СВК.</p> <p>Виявлення ймовірності впливу або факту негативного впливу різного роду ризиків на систему обліку касових операцій та</p>	Попередня оцінка аудиторського ризику	Тести СВК, записів в обліку	<p>1. Початкова стадія (або планування)</p> <p>1.1. Вибір суб'єкта аудиту, ознайомлення з його бізнесом та станом обліку. 1.2. Ознайомлення із статутом, установчими документами, наказом про облікову політику та правовими зобов'язаннями клієнта. 1.3. Оцінка СВК касових операцій. 1.4. Оцінка властивого ризику та ризику контролю, розрахунок величини аудиторського ризику та ризику не виявлення. 1.5. Визначення обсягу робіт, узгодження суми оплати та складання угод.</p> <p>2. Дослідна стадія (або основна)</p> <p>2.1. Вивчення господарських операцій і облікових записів щодо руху готівки та грошових документів, проведення тестів на відповідність та тестів по суті. 2.2. Коригування плану і робочої програми. 2.3. Перевірка достовірності відображення у звітності даних щодо грошових коштів в касі.</p> <p>3. Завершальна стадія</p> <p>3.1. Аналіз та узагальнення результатів перевірки. 3.2. Підготовка звіту аудитора та пропозицій щодо удосконалення обліку та покращення СВК касових операцій, ознайомлення з ними клієнта. 3.3. Складання акту виконаних робіт.</p>	Є найбільш прогресивним. Надається більше значення аудиторським доказам, отриманим на основі вивчення внутрішнього ризику, що дозволяє найбільш скоротитися обсяг аудиторських процедур при збереженні якості аудиту	Складний, так як провести об'єктивну оцінку СВК та оцінити фактори ризику важче, ніж перевірити облікові документи. Високий рівень суб'єктивізму

	підприємство в цілому					
--	--------------------------	--	--	--	--	--

Примітка. Систематизовано на підставі [1-4]

Тому при проведенні аудиту касових операцій аудитор повинен намагатися мінімізувати витрати на проведення аудиту разом із максимізацією якості надання аудиторських послуг.

На стадії соціальної відповідальності метою аудиту грошових коштів в касі є підтвердження інформації щодо повноти, достовірності, законності та правильності відображення в обліку грошових коштів в касі, дотримання підприємством вимог нормативно-правових актів та оцінка системи внутрішнього контролю касових операцій. При цьому аудитор повинен скласти обґрунтовану думку відносно достовірності та повноти інформації про касові операції, відображену у фінансовій звітності та примітках до неї, за яку він буде нести всесторонню відповідальність перед суспільством та державою.

За таких умов надзвичайно важливим є питання підвищення якості програми аудиту та тестів СВК.

Вважаємо, що при оцінці СВК в контексті касових операцій необхідно вивчити такі групи питань:

1. Питання для оцінки стану внутрішнього контролю касових операцій повинні розкривати такі аспекти:

- наявність договору про матеріальну відповідальність з касиром;
- підтвердження факту відсутності суміщення функцій касира та бухгалтера по розрахунках;
- відповідність створених умов для забезпечення збереження грошових коштів в касі потребам сьогодення;
- можливість підписання управлінським персоналом незаповнених видаткових касових ордерів;
- підтвердження постійної своєчасної реєстрації касових ордерів в Журналах реєстрації;
- підтвердження повноти заповнення всіх реквізитів касових документів;
- можливість видачі грошових документів без реєстрації та складання звіту;
- підтвердження правильності та системності ведення касової книги,

перевірки її бухгалтером та зняття залишків каси;

- встановлення частоти проведення раптової інвентаризації каси;
- встановлення частоти перегляду доцільності зміни ліміту каси;
- встановлення частоти перевірки бухгалтером дотримання ліміту каси.

2. Питання для оцінки стану внутрішнього контролю касових операцій повинні розкривати такі аспекти:

- наявність розробленої схеми відображення на рахунках операцій з грошовими коштами в касі;
- періодичність звіряння даних касової книги з даними облікових регістрів і первинних документів;
- системність перевірки відповідності даних облікових регістрів даним Балансу (Звіту про фінансовий стан), Звіту про рух грошових коштів та Приміткам до річної фінансової звітності в контексті касових операцій;
- періодичність перевірки даних регістрів з обліку грошових коштів в касі з регістрами по розрахунках.

За результатами тестування аудитор приймає рішення про кількість процедур по суті. При цьому доцільно використати положення підтверджуючого підходу до аудиту, яким передбачено можливість перевірки записів в обліку від документів до звітності або навпаки, від звітності до документів.

Основними документами, які підлягають вивченню під час перевірки касових операцій є: касова книга та звіти касира (як відривні аркуші касової книги); прибуткові та видаткові касові ордери; журнал реєстрації касових документів, депонованих сум; супровідні відомості; об'яви на внесення готівки тощо.

Ми поділяємо домку М.О. Виноградової та Л.І. Жидеевої [5] пропонуємо програму аудиту касових операцій в частині процедур по суті розробляти в напрямку від звітності до документів. Тобто в програму аудиту повинні бути послідовно включені такі питання:

1. Перевірка узгодженості даних форм фінансової звітності щодо

грошових коштів

1.1 Перевірка узгодженості рахунків балансу в контексті грошових коштів (підтвердження перевищення або рівність рядка 1165 Балансу (Звіту про фінансовий стан) сумі рядків 1166 та 1167.

1.2. Перевірка узгодженості даних Балансу (Звіту про фінансовий стан) із даними Звіту про рух грошових коштів (підтвердження рівності рядка 3405 Звіту про рух грошових коштів графі 3 рядка 1165 Балансу (Звіту про фінансовий стан) та рівності рядка 3415 Звіту про рух грошових коштів графі 4 рядка 1165 Балансу (Звіту про фінансовий стан)).

1.3. Перевірка узгодженості даних Балансу із даними Приміток до річної фінансової звітності щодо грошових коштів в касі (підтвердження рівності рядка 640 Приміток графі 4 рядка 1166 Балансу (Звіту про фінансовий стан)).

2. Перевірка відповідності даних рядка 1166 Балансу (Звіту про фінансовий стан) даним Головної книги та регістрам синтетичного та аналітичного обліку

2.1 Перевірка узгодженості даних рядка 1166 Балансу (Звіту про фінансовий стан) із даними Головної книги по рахунку 30 «Готівка».

2.2 Перевірка узгодженості даних Головної книги по рахунку 30 «Готівка» та регістрів з обліку грошових коштів в касі (за обраною формою)

2.3 Перевірка узгодженості регістрів аналітичного і синтетичного обліку

3. Перевірка законності та правильності відображення в обліку грошових коштів в касі

3.1 Перевірка повноти та своєчасність оприбуткування грошових коштів в касу, правильності оформлення документів по надходженню грошових коштів в касу

3.2. Перевірка повноти та своєчасність відображення і обліку видачі грошових коштів з каси, правильності оформлення документів по видачі грошових коштів.

3.2 Перевірка додержання ліміту каси

3.3 Перевірка документів з інвентаризації грошових коштів та своєчасності відображення її результатів у бухгалтерському обліку;

3.4. Перевірка правильності відображення в обліку грошових документів

Висновки з проведеного дослідження. На основі проведеного дослідження ми дійшли висновку, що більшість авторів виділяє три етапи розвитку сучасного аудиту: підтверджуючий, системно-орієнтований та ризико-орієнтований аудит. Проте на сьогодні доцільно говорити про перехід на наступну стадію розвитку аудиту – стадію соціальної відповідальності. Вона принципово відрізняється від трьох попередніх рівнем відповідальності суб'єкта аудиту за результати своєї діяльності перед суспільством та державою. На цьому етапі метою аудиту грошових коштів в касі є підтвердження інформації щодо повноти, достовірності, законності та правильності відображення їх в обліку, дотримання підприємством вимог нормативно-правових актів та оцінка системи внутрішнього контролю касових операцій. При цьому аудитор повинен скласти обґрунтовану думку відносно достовірності та повноти інформації про касові операції підприємства за яку він буде нести відповідальність перед суспільством та державою. За таких умов надзвичайно важливим є питання підвищення якості аудиторських послуг.

Література:

1. Рядська В. В. Аудит в системі економічних відносин України: сучасний стан та концепція розвитку : монографія / В.В. Рядська. – Чернігів : Видавець Лозовий В.М., 2014. – 472 с.

2. Рудницький В.С. Методологія і організація аудиту: монографія / В.С. Рудницький. – Тернопіль: “Економічна думка”, 1998. – 196 с.

3. Аудит фінансових результатів: теоретико-методологічний аспект : монографія / І.К. Дрозд, В.М. Іванков, Г.Б. Назарова, Н.С. Шалімова ; за заг. редакцією І.К. Дрозд. – К. : ТОВ «Видавництво «Сова», 2013. – 208 с.

4. Назарова К.О. Синергія внутрішнього та зовнішнього аудиту: дис. ... доктора екон. наук : 08.00.09 / Каріна Олександрівна Назарова. — К., 2015. — 533 с.

5. Виноградова М.О. Аудит : навч. посіб. / М.О. Виноградова, Л.І. Жидесва — К.: «Центр учбової літератури», 2014. — 654 с.